

Jel-Kép, 1980. 3.

Nem tudni, hogy nálunk milyen kép él a fejekben a sztahanovista mozgalom magyar „márványembereiről”, és miként ítélik meg a kortársak az 50-es évek munkaverseny-mozgalmát. A szocialista brigádmozgalom — ahogy az abból a gyors közvélemény-kutatásból kiderül, amelyet az Ifjúsági Lapkiadó végzett ez év áprilisában —, a mai fiatalokban tapintható képet hagy.

A közvélemény-kutatás során 300 budapesti fiatal nyilvánított véleményt a szocialista munka versenyről. A kérdezettek 30 éven aluliak és valamennyien dolgozó fiatalok, egyenlő arányban voltak közöttük férfiak és nők, továbbá segéd-, betanított és szakmunkások, valamint vezetők és értelmiségiek. A legfiatalabbak a segédmunkások, a legidősebbek pedig az értelmiségiek-vezetők közül kerültek ki.

Részvétel és motívumok

A válaszadók többségének három évnél hosszabb munkaviszonya volt, tehát van némi tapasztalata a munka világáról. Szocialista brigád a segéd- és betanított munkások 92%-ának, a szakmunkások 89%-ának, az értelmiségiek-vezetők 75%-ának munkahelyén működött. A kérdezett segéd- és betanított munkások 53%-a, a szakmunkások 69%-a és az értelmiségiek-vezetők 70%-a volt brigádtag. A szocialista brigádmozgalmon kívül más versenyformákról csak kevesen tudtak: a segéd- és betanított munkások 36%-a, a szakmunkások 57%-a, az értelmiségiek-vezetők 53 %-a. Még kevesebben voltak azok, akik ilyenekben részt vettek.

A munkaversenyben való részvétel motívumai között mindhárom rétegnél a jó közösség iránti vágy szerepelt az első helyen: segéd- és betanított munkásoknál 20%, szakmunkásoknál 15%, értelmiségiek-vezetőknél 20%. (E kérdést a közvéleménykutatók csak a munka versenyben résztvevőknek tették fel.) A második helyre a segéd-és betanított munkások az anyagi elismerést juttatták (20%), míg a szakmunkásoknál az „általában valami többletet” válasz (10%), az értelmiségiek-vezetőknél pedig a „semmit sem várt” rezignációja (17%) lett a második. A harmadik helyre a következő motívumok kerültek: segéd- és betanított munkásoknál a becsvágy és a vetélkedés (17%), a szakmunkásoknál az anyagi elismerés (9%), az értelmiségiek-vezetőknél a termelés növelése (6%). Az erkölcsi elismerés a negyedik helyre került mindhárom rétegnél.

A három réteget összehasonlítva feltűnően nagyobb volt a negatív vélemények és a kritikus megjegyzések aránya az értelmiségiek-vezetőknél.

Az elismerés

A munkaverseny-mozgalommal kapcsolatos anyagi elismeréssel a kérdezettek mintegy fele volt elégedett: 59%, 54% és 51%. Az elégedetlenek aránya az értelmiségiek felé haladva növekedett. „Az ezüst fokozat elérésekor kaptunk 400 forintot. Kevés, de szép, hogy adnak.” Mások bérkiegészítésként fogták fel: „Most, hogy 2000 forintot adnak csak és nem kétheti fizetést, nem olyan, mint régen.” A munkaverseny erkölcsi elismerésével elégedettek aránya így alakult: segéd- és betanított munkások 51%, szakmunkások 54%, értelmiségiek-vezetők 65%. Az elégedetlenek aránya tehát ebben az esetben is nőtt az értelmiségiek-vezetők felé haladva.

A megjegyzésekből egyértelmű, hogy a munkaverseny anyagi és erkölcsi elismerésénél egyaránt fontos az igazságos vagy igazságtalan elbírálás.

A kérdezettek több mint 80%-a mindhárom csoportban azt mondta, hogy akkor is részt venne

a mozgalomban, ha csupán erkölcsi elismerésben részesítenék. Ez azonban két tényező miatt is kérdésesnek tűnik. Egyrészt azért, mert az anyagiak — mint ahogy ez több kérdésnél kiderült — nagy szerepet töltenek be a részvétel motiválásában, másrészt azért, mert az erkölcsi elismeréssel kapcsolatban sokan emlegették az anyagiak (pénzjutalmat), tehát nem voltak tisztában a fogalommal.

Vállalások

A válaszadók a vállalat szempontjából elsősorban a gazdasági vállalatokat tartották fontosnak (70—83%). A tanulásról-művelődésről és az egyéb vállalatokról úgy vélekedtek, hogy azok a vállalat számára gyakorlatilag lényegtelenek. A brigádtagok szempontjából a közösségi élettel kapcsolatos (egyéb) vállalatokat értékelték a legfontosabbnak (28—36%) és ezeket követték a gazdasági vállalatok (15—25%). A tanúlással-művelődéssel kapcsolatosak a harmadik helyre szorultak (14—24%).

A vállalatokat és a munkaköri kötelesség szerinti munkát a kérdezettek mintegy fele (55—62%) tartotta megkülönböztethetőnek. Eltérték a vélemények arról, hogy a brigádoknak érdekük-e a munkaköri kötelességen felüli vállalat. Erre a kérdésre a segéd- és betanított munkások 94%-a, a szakmunkások 69%-a és az értelmiségiek vezetőik 53%-a válaszolt igennel. A brigádtagok teljesítményének értékelését elég kevesen (22—27%) tartották igazságosnak. A munkásrétegek nagyobb arányban, az értelmiségiek kevésbé.

A mozgalomról

A segédmunkások 51%-a, a szakmunkások 75%-a, az értelmiségiek 84%-a úgy látta, hogy a mozgalomban van olyan, amin változtatni kellene. Változtatást elsősorban a formalizmus csökkentésében (főként az értelmiségiek), az együttműködés javításában (főként a segédmunkások) és az igazságosabb elbírálásban (főként a szakmunkások) igényeltek.

A szocialistabrigád-mozgalom szerepéről, hasznosságáról a többség (44—55%) véleménye az volt, hogy elsősorban az államnak és a vállalat vezetőinek érdekeit szolgálja. Az egyes rétegek között jelentős eltérés mutatkozott a brigádmozgalom hasznosságának megítélésében: egyértelműen hasznosnak tartotta a mozgalmat a segédmunkások háromnegyede, a szakmunkások fele és az értelmiségiek negyede. Ambivalens véleményt (szükséges, de nem hasznos) vallott a segédmunkások 11%-a, a szakmunkások 19%-a és az értelmiségiek 33%-a. Feleslegesnek tartotta a mozgalmat a segédmunkások 6%-a, a szakmunkások 11%-a és az értelmiségiek 20%-a.

A különböző versenyformákat eltérően preferálták a kérdezettek. A munkásrétegek a kollektív brigádmozgalomban vesznek szívesebben részt, az értelmiségiek viszont inkább az individuális versenyformákat választják. (Ezt tükrözi az a vélemény is, miszerint a brigádmozgalomnak elsősorban a fizikai dolgozóknál van nagy szerepe: ezt mindhárom réteg egyaránt vallotta [75%, 77%, 82%]).

A társadalmi munka a szocialistabrigád-mozgalom egyik kulcskérdése. Ennek megítélése a két munkásrétegnél közel azonos volt. Az értelmiségiek némileg kritikusabban ítélték meg, de döntő többségükben (78%) ők is pozitívan nyilatkoztak róla. Az ambivalens véleményt vallók az értelmiségiek között voltak a legtöbben. Az értelmiségiek felé haladva itt is erősen csökkent a pozitívan vélekedők aránya.

A szocialistabrigád-mozgalom oly sokszor hangoztatott jelmondata: „Szocialista módon élni, dolgozni, tanulni” — mint a válaszokból kitűnik — interjúalanyaink számára elsősorban nem konkretizálható általánosságként jelent meg: „Jó embernek lenni”; „Értelmesen, ezzel saját magamnak és a társadalmi környezetünknek hasznosan élni.” (Az említések 32—50%-a.) Másodsorban a közösség jelent meg mint konkrét tartalom: „A közösségiséget hangsúlyoznám,

ha magyarra fordítom a szocialista-szociális szót, az is közösséget jelent"; „Közösségben, nemcsak egymás mellett élni, nem elfutni egymás problémái előtt." (Az említések 13—22%-a.) Viszonylag sokan utaltak még a kiemelkedő munkavégzésre: „A munkámat a képességeimhez mérten maximálisan elvégezni", a feladatokat „munkaidőn túl teljesíteni vagy munkaidőn belül a legjobb munkát nyújtani". A jelmondat értelmezése a megkérdezettek egészének problémát jelentett. Erre a „nem tudom" válaszok magas aránya is utalt.

Z. Z.